

the legally not precisely formulated Art. 483 of the 2001 Criminal Code of Ukraine, which provides for liability only for violation of the laws and customs of war stipulated by international treaties, the consent to be bound by which was provided by the Verkhovna Rada of Ukraine, but not by international customs, of which there are quite a few in this area.

Key words: *sources of law, sources of international law, international treaty, international custom.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-465-474

УДК: 341.1: 341.3

Я. А. ПАВКО,
кандидат юридичних наук*
ORCID: 0000-0003-2602-9592

СУЧАСНИЙ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Стаття присвячена визначенню особливостей сучасного міжнародно-правового режиму охорони навколишнього середовища під час збройних конфліктів. У ній аналізуються основні міжнародні договори та акти рекомендаційного характеру, які стосуються захисту довкілля від його руйнування та знищення під час воєнних дій. Висловлено пропозиції щодо вдосконалення міжнародно-правового режиму охорони навколишнього середовища у зв'язку зі збройними конфліктами.

Ключові слова: *збройний конфлікт, міжнародне гуманітарне право, міжнародно-правовий режим, охорона навколишнього середовища, цивільний об'єкт.*

Павко Я. А. Современный международно-правовой режим охраны окружающей среды во время вооруженных конфликтов

Статья посвящена определению особенностей современного международно-правового режима охраны окружающей среды во время вооруженных конфликтов. В ней проанализированы основные международные договоры и акты рекомендательного характера, которые имеют отношение к защите окружающей среды от его разрушения и уничтожения во время военных действий. Высказаны предложения по совершенствованию международно-правового режима охраны окружающей среды в связи с вооруженными конфликтами.

Ключевые слова: *вооруженный конфликт, международное гуманитарное право, международно-правовой режим, охрана окружающей среды, гражданский объект.*

Pavko Yana. Contemporary International Legal Regime For Environmental Protection During Armed Conflicts

The article is devoted to defining the features of the contemporary international legal regime for environmental protection during armed conflicts. It analyzes the main international treaties and acts of a recommendatory nature related to the protection of the environment from its destruction during hostilities. The author made proposals to improve the international legal regime for environmental protection in relation to armed conflicts.

Key words: *armed conflict, international humanitarian law, international legal regime, environmental protection, civilian object.*

*Pavko Yana, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

Актуальність дослідження. Щороку 6 листопада увесь світ відзначає Міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів, встановлений Генеральною Асамблеєю ООН 5 листопада 2001 р. на підставі резолюції 56/41¹. Його заснування пов'язано насамперед з необхідністю звернення уваги до екологічних наслідків війни та потребою у відмові від застосування методів і засобів воєнних дій, які завдають значної шкоди довкіллю. Людські втрати та знищення навколишнього середовища є закономірним результатом збройних конфліктів, оскільки завдяки стрімкому розвитку науково-технічного прогресу у держав з'явилися можливість використовувати зброю масового знищення. У свою чергу, шкода, заподіяна довкіллю у зв'язку з воєнними діями, ставить під загрозу життя людей, їх матеріальне благополуччя та безпеку.

Постановка проблеми. XX і XXI століття характеризуються наявністю збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру, під час яких природні об'єкти використовувалися у військових цілях для поразки супротивника. Заради перемоги у війні засипалися колодязі, підпалювалися посіви, вирубувалися ліси, знищувалися угіддя та ін². Міжнародні договори, які безпосередньо або опосередковано регулюють питання охорони довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами, не можуть забезпечити його ефективний захист. Безумовно, міжнародно-правовий режим охорони навколишнього середовища під час воєнних дій вимагає вдосконалення з метою збереження довкілля для теперішніх і майбутніх поколінь. Це дослідження є особливо актуальним у контексті збройної агресії РФ проти України. На сьогодні стан навколишнього середовища на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей набуває ознак екологічної катастрофи.

Мета і завдання дослідження. Мета наукового дослідження полягає у визначенні особливостей сучасного міжнародно-правового режиму охорони навколишнього середовища під час збройних конфліктів шляхом здійснення комплексного аналізу міжнародних договорів та актів рекомендаційного характеру, які мають відношення до захисту довкілля під час воєнних дій.

Огляд джерел і літератури. У цій статті проаналізовано основні міжнародні договори, які спрямовані на охорону навколишнього середовища під час збройних конфліктів, та акти рекомендаційного характеру, що відображають зв'язок між довкіллям і воєнними діями. Серед українських вчених, праці яких присвячені відповідній проблематиці, варто назвати О. Задорожного, І. Лукашука, О. Макаренко та ін. Такі науковці, як А. Блага, І. Личенко, О. Кравченко у своїх роботах приділили особливу увагу захисту довкілля на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей унаслідок збройної агресії РФ проти України. Крім того, доцільно вказати на публікації М. Брайдже, Г. Планта, Г. Кукушкіної, Р. Фалька, П. Флоренського, в яких зарубіжні вчені висловили різні точки зору щодо вдосконалення міжнародно-правового режиму навколишнього середовища під час воєнних дій.

Виклад основного матеріалу. 25 листопада 1992 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 47/37 «Охорона навколишнього середовища в період збройних конфліктів», у якій визнано, що застосування певних засобів і методів ведення війни може мати катастрофічні наслідки для навколишнього середовища. У документі наголошується на тому, що руйнування довкілля, яке не виправдане воєнною необхідністю, суперечить міжнародному праву. Генеральна Асамблея

ООН звернулася у резолюції до держав вжити усіх заходів стосовно забезпечення дотримання положень міжнародного права, що застосовуються для охорони навколишнього середовища в періоди збройних конфліктів, а також розглянути питання про те, щоб стати учасниками відповідних міжнародних конвенцій і сприяти включенню цих положень до військових статутів національних збройних сил³. Загалом, за роки своєї діяльності вона прийняла чимало резолюцій, які певним чином торкалися і природоохоронних аспектів під час конкретних воєнних дій. Більшість резолюцій Ради Безпеки ООН, що охоплюють опосередковано питання захисту довкілля та природних ресурсів під час збройних конфліктів, є підтвердженням наявності зв'язку між загрозою міжнародному миру та безпеці й охороною навколишнього середовища. Наприклад, у резолюції 540 «Ситуація у відносинах між Іраном та Іраком» від 31 жовтня 1983 р. Рада Безпеки ООН закликала обидві сторони утримуватися від будь-яких дій, які можуть загрожувати миру та безпеці, а також життю у морському середовищі в районі Перської затоки (п. 5)⁴. До речі, постійний представник Кувейту при ООН у 2018 р. підкреслив, що прямі та побічні наслідки збройних конфліктів для довкілля, які можуть зберігатися протягом тривалого часу після їх закінчення, створюють невідворотну загрозу для регіонального та міжнародного миру й безпеки⁵.

Варто зазначити, що 27 травня 2016 р. Асамблеєю ООН з навколишнього середовища була одностайно ухвалена резолюція 2/15 «Охорона довкілля в районах, уражених збройними конфліктами», яка стала одним із найважливіших документів за останні 20 років. У ньому, насамперед, звернено увагу на необхідність охорони довкілля у будь-які часи, особливо в періоди збройних конфліктів, і його відновлення в постконфліктний період, включаючи ненавмисні побічні наслідки переміщення людей унаслідок воєнних дій (п. 1). Крім того, Асамблея ООН з навколишнього середовища рекомендувала державам вжити всіх належних заходів для забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань у рамках міжнародного гуманітарного права щодо охорони навколишнього середовища під час воєнних дій (п. 3)⁶.

У зв'язку з цим доцільно проаналізувати основні міжнародні акти рекомендаційного характеру в сфері охорони довкілля, які відображають суттєвий зв'язок між навколишнім середовищем та воєнними діями.

Декларація Конференції ООН з проблем оточуючого людину середовища, прийнята 16 червня 1972 р., закріпила принцип 26, який має сприяти захисту людини та довкілля від негативних наслідків застосування зброї масового ураження. Згідно ним людина і навколишнє середовище повинні бути позбавлені наслідків застосування ядерної та інших видів зброї масового ураження. Держави мають прагнути до якнайшвидшого досягнення домовленості у відповідних міжнародних органах про ліквідацію і повне знищення таких видів зброї⁷. Слід зазначити, що у цьому положенні зроблено акцент не тільки на охороні довкілля від шкоди, якої може завдати ядерна та інші види зброї масового знищення, а й людини.

Всесвітня хартія природи від 28 жовтня 1982 р. закликає навчитися жити в мирі та відмовитися від війни і виробництва зброї для збереження природи та природних ресурсів. Серед загальних принципів збереження природного середовища заслуговує на увагу принцип захисту природи від розграбування внаслідок війни або інших ворожих дій (п. 5). До того ж, згідно з п. 20 Хартії 1982 р. держави мають утримуватися від воєнних дій, що завдають шкоди природі⁸.

Зокрема, Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 р. містить принципи, які свідчать про необхідність захисту довкілля в умовах воєнних дій. По-перше, це принцип 23, відповідно до якого навколишнє середовище та природні ресурси народів, що живуть в умовах гноблення, панування і окупації, повинні бути захищені. По-друге, принцип 24 передбачає, що, оскільки війна справляє руйнівний вплив на процес сталого розвитку, держави мають поважати міжнародне право, яке забезпечує захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів, і співпрацювати у разі потреби для його подальшого розвитку. По-третє, принцип 25 підтверджує взаємозалежність та неподільність миру, розвитку й охорони довкілля⁹.

У Порядку денному на XXI століття, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН на Конференції ООН зі сталого розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., разом її вищезазначеною декларацією у п. 39.6 вказано, що доречно розглянути питання щодо відповідності нормам міжнародного права заходів із запобігання великомасштабного руйнування навколишнього середовища під час збройного конфлікту, яке не може бути виправдане з точки зору міжнародного права¹⁰.

У 70-х роках ХХ ст. міжнародне співтовариство почало приділяти більшу увагу охороні довкілля в цілому та вдосконаленню правового режиму захисту жертв збройних конфліктів зокрема. Насамперед, це пов'язано з шокуючими наслідками війни у В'єтнамі для цивільного населення і навколишнього середовища. Застосування токсичного гербіциду «Агент Оранж» призвело до знищення лісів, забруднення земель та виникнення невиліковних захворювань у місцевих жителів¹¹.

Серед міжнародно-правових актів, які містять норми, присвячені безпосередньо охороні довкілля під час воєнних дій, варто назвати Додатковий протокол до чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 р. (далі – Додатковий протокол I 1977 р.) та Конвенцію про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 10 грудня 1976 р.

Додатковий протокол I 1977 р. закріпив окремі положення, які спрямовані на захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Згідно з п. 1 ст. 35 у разі будь-якого збройного конфлікту право сторін, що перебувають у конфлікті, обирати методи або засоби ведення війни не є необмеженим. Якщо п. 2 ст. 35 забороняє застосовувати зброю, снаряди, речовини та методи ведення воєнних дій, які здатні завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань, то п. 3 – застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, що мають на меті заподіяти або, як можна очікувати, заподіють широку, довгострокову і серйозну шкоду природному середовищу. У ст. 55, яка має назву «Захист природного середовища», зазначено, що під час ведення воєнних дій повинна бути виявлена турбота про захист навколишнього середовища від широкої, довгострокової і серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу й тим самим завдадуть шкоди здоров'ю або виживанню населення. Крім того, ця стаття забороняє заподіяння шкоди природному середовищу в якості репресалій¹².

На думку О. Задорожного, між ст. 35 і ст. 55 є суттєва відмінність. По-перше, ст. 35 встановлює заборону на навмисне застосування методів і засобів

воєнних дій, які можуть завдати шкоди довкіллю, а ст. 55 покладає на держави обов'язок виявляти турботу та «належну обачність» з метою охорони навколишнього середовища під час збройних конфліктів. По-друге, якщо ст. 35 спрямована на охорону окремого об'єкта – навколишнього середовища з точки зору його значення та власної цінності, то ст. 55 спрямована на охорону довкілля з метою захисту жертв війни – цивільного населення¹³. Невипадково ст. 55 міститься в частині IV («Цивільне населення») міжнародного договору, у розділі I, який стосується загального захисту від наслідків воєнних дій та в главі III, що регулює питання захисту цивільних об'єктів.

Ще одним важливим міжнародним договором, який регулює відносини держав щодо охорони довкілля під час збройних конфліктів, є Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 р. Згідно з п. 1 ст. 1 держави-учасниці конвенції зобов'язуються не вдаватися до військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як способи руйнування, завдання збитків або заподіяння шкоди іншій державі-учасниці. Доцільно підкреслити, що у ст. 2 розкрито зміст поняття «засоби впливу на природне середовище», під яким слід розуміти такі засоби, які слугують змінам – шляхом навмисного управління природними процесами – динаміки, складу або структури Землі, включаючи її біоту, літосферу, гідросферу та атмосферу, або космічного простору¹⁴. На переконання І. Лукашука, недоліком вищевказаного міжнародного договору є те, що він заборонив застосування геофізичних методів і засобів війни, але не закріпив загальної норми, яка б заборонила заподіяння екологічної шкоди під час воєнних дій¹⁵.

Ще одним міжнародним договором, який містить норми, безпосередньо присвячені охороні довкілля в умовах збройного конфлікту, є Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. У п. 2 (b)(iv) ст. 8 поняття «воєнні злочини» охоплює серйозні порушення законів і звичаїв, які застосовуються в міжнародних збройних конфліктах, що включають умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб, або шкоди цивільним об'єктам або широкої, довгострокової і серйозної шкоди навколишньому середовищу, яка буде явно не співрозмірною з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою¹⁶.

Також значна кількість міжнародних договорів у сфері обмеження або заборони використання окремих засобів ведення війни опосередковано стосуються захисту навколишнього середовища під час воєнних дій. До них варто віднести такі: Женевський протокол про заборону використання на війні задушливих, отруйних чи інших подібних газів і бактеріологічних засобів від 17 червня 1925 р.; Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення від 10 квітня 1972 р.; Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невибіркову дію від 10 жовтня 1980 р., з поправкою до неї від 21 грудня 2001 р.; п'ять протоколів до Конвенції 1980 р. (Протокол про осколки, які не визначаються від 10 жовтня 1980 р.; Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв від 10 жовтня 1980 р., з поправками, внесеними 3 травня 1996 р.; Протокол про заборону або

обмеження використання запалювальної зброї від 10 жовтня 1980 р.; Протокол про заборону лазерної зброї від 13 жовтня 1995 р.; Протокол про вибухонебезпечні пережитки війни від 28 листопада 2003 р.; Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення від 13 січня 1993 р.; Оттавська конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їх знищення від 18 вересня 1997 р.; Конвенція про касетні боеприпаси від 30 травня 2008 р. та ін.

Навколишнє середовище є основою існування та виживання кожної людини. Саме тому міжнародне гуманітарне право ставить собі за мету захистити не тільки довкілля, а й жертв війни від негативних наслідків його руйнування та знищення. Заподіяння значної шкоди навколишньому середовищу під час збройних конфліктів може призвести до екологічної катастрофи, а це, у свою чергу, означає, що під загрозою може опинитися життя та здоров'я людини. Загалом, навколишнє середовище слід розглядати як цивільний об'єкт, який підпадає під дію принципів і норм, що захищають інші цивільні об'єкти, зокрема, принципів розрізнення та пропорційності, а також вимоги вживати запобіжних заходів при нападі. Воно не може бути об'єктом нападу, крім тих випадків, коли його частини перетворюються на військовий об'єкт. Забороняється здійснювати напад на військовий об'єкт, якщо він може завдати шкоду довкіллю, яка буде надмірною щодо конкретної та безпосередньої військової переваги¹⁷.

На сьогоднішній день існують різні точки зору щодо вдосконалення міжнародно-правового режиму охорони навколишнього середовища під час збройних конфліктів. У наукових колах поширеною є ідея стосовно розробки спеціального міжнародного договору, який би забезпечив ефективні механізми охорони довкілля під час воєнних дій і жертв війни від негативних наслідків його знищення або руйнування. Наприклад, Г. Плант пропонує прийняти п'яту Женевську конвенцію про захист навколишнього середовища під час збройного конфлікту¹⁸. У свою чергу, Р. Фальк вважає, що необхідно прийняти міжнародну конвенцію про відповідальність за злочин екоциду¹⁹.

До речі, П. Флоренський висунув ідею щодо розробки угоди про охорону Всесвітньої природної спадщини, беручи за основу положення Пакту Реріха, більш відомого як Договір про захист художніх і наукових закладів та історичних пам'яток від 15 квітня 1935 р. На його переконання, новий міжнародний договір матиме назву «Пакт Вернадського – Флоренського» та буде спрямований на охорону унікальних природних територій, які не повинні бути об'єктом воєнних дій²⁰. Зокрема, М. Брайдж запропонував прийняти третій Протокол до Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р., який врегулюватиме відносини держав у сфері охорони Всесвітньої природної спадщини під час воєнних дій. Разом з тим він вважає, що для забезпечення дотримання державами міжнародних зобов'язань з охорони довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами доцільно прийняти окремий протокол до Женевських конвенцій 1949 р.²¹

У рамках досліджуваної проблеми слід приділити увагу наслідкам воєнних дій для довкілля на сході України. У результаті збройної агресії РФ проти нашої держави на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей було завдано значну шкоду навколишньому середовищу, масштаби якої складно об'єктивно оцінити. Воєнні дії на Сході України призвели до забруднення атмосферного повітря, річкових басейнів і басейнів підземних вод,

руйнування природних ландшафтів та пошкодження великої кількості об'єктів інфраструктури, що загрожує не тільки екологічній безпеці, а й національній безпеці в цілому. Безумовно, наша держава має проводити комплексну екологічну політику, в якій окреме місце повинно бути відведене забезпеченню на законодавчому рівні права кожної людини на безпечне навколишнє середовище в умовах збройного конфлікту, а також закріпленню заходів протидії негативним наслідкам для довкілля під час воєнних дій.

З точки зору І. Личенка, українська влада має прийняти комплексну програму подолання наслідків бойових дій на сході України, яка має передбачати створення: кадастру територій потенційно небезпечних об'єктів, що зазнали руйнувань внаслідок воєнних дій, тих територій та об'єктів, що не підлягають відновленню, та тих, що потенційно можна відновити; єдиного центру із моніторингу забруднення навколишнього середовища; структурного підрозділу в рамках Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, який би займався розробкою системи заходів протидії екологічним загрозам воєнних дій на тимчасово окупованих територіях. Крім того, він радить порушити питання щодо погодження спеціальної екологічної місії у складі ООН або ОБСЄ та звернутися до провідних держав світу за допомогою щодо створення міжнародного фонду для відновлення східного регіону України з урахуванням економічних, соціальних та екологічних проблем²².

На думку А. Блага, для стягнення з РФ компенсації за шкоду, завдану нашій державі, включаючи шкоду, заподіяну навколишньому середовищу внаслідок агресії РФ проти України, доцільно створити спеціальну комісію в рамках ООН, беручи за зразок Комісію ООН з компенсацій. До того ж, науковці вважають за потрібне прийняти такі два закони, як «Про відшкодування шкоди, заподіяної Україні агресією Російської Федерації» та «Про кримінальне покарання фізичних осіб за злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини, скоєні під час агресії Російської Федерації проти України», ідея розробки яких належить проф. В. Василенку²³.

Висновки. Таким чином, сучасний міжнародно-правовий режим охорони навколишнього середовища під час збройних конфліктів має як переваги, так і недоліки. Насамперед, він визначається переважно міжнародними договорами в сфері міжнародного гуманітарного права, що безпосередньо або опосередковано стосуються захисту довкілля у зв'язку з воєнними діями, норми яких, на жаль, не є досконалими. З метою забезпечення ефективних механізмів охорони навколишнього середовища під час збройних конфліктів необхідно розробити та прийняти міжнародний договір універсального характеру, який би врегулював усі спірні питання в цій сфері й встановив міжнародно-правову відповідальність за злочин екоциду. З нашої точки зору, на сьогоднішній день для України головним завданням є притягнення РФ та її посадовців до відповідальності за завдану шкоду довкіллю з початку здійснення збройної агресії проти нашої держави і відновлення постраждалих регіонів за підтримки європейських держав.

1. Resolution of the UN General Assembly A/RES/56/4 «Observance of the International Day for Preventing the Exploitation of the Environment in War and Armed Conflict». 5 November 2001.
2. Макаренко О. Міжнародно-правове забезпечення захисту навколишнього середовища під час збройних конфліктів. *Публічне право*. 2015. № 2 (18). С. 200.
3. Resolution of the UN General Assembly A/RES/47/37 «Protection of the Environment

in Times of Armed Conflict». 25 November 1992. P. 1–3. **4.** Resolution of the UN Security Council S/RES/540 «The Situation between Iran and Iraq». 31 October 1983. P. 7. **5.** Letter dated 5 November 2018 from the Permanent Representative of Kuwait to the United Nations addressed to the President of the Security Council. S/2018/991. P. 3. **6.** Resolution of the United Nations Environment Assembly UNEP/EA.2/Res.15. «Protection of the Environment in Areas Affected by Armed Conflict». 27 May 2016. P. 2. **7.** Декларація Конференції ООН з проблем оточуючого людину середовища 16.06.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text. **8.** Всесвітня хартія природи від 28.10.1982 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_453#Text. **9.** Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14.06.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text. **10.** Повестка дня на XXI век. Конференція ООН по оточуючій середі та розвитку, Ріо-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 г. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21_ch39.shtml. **11.** Воєнні дії на сході України – цивілізаційні виклики людству / за заг. ред. О. Кравченко. Львів: ЕПІ, 2015. С. 11. **12.** Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text. **13.** Задорожній О.В., Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий дім «Промінь», 2010. С. 245–246. **14.** Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє середовище від 10.12.1976 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text. **15.** Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов. Изд. 3-е, перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2008. С. 335. **16.** Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text. **17.** Хенкерте Ж.-М. Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. *Международный журнал Красного Креста*. 2005. Т. 87. № 857. С. 23. **18.** Plant G. Environmental Protection and the Law of War: A «Fifth Geneva» Convention on the Protection of the Environment in Armed Conflict. London and New York: Belhaven Press, 1992. P. 54–86. **19.** Falk R.A. Environmental Warfare and Ecocide – Facts, Appraisal and Proposals. *Bulletin of Peace Proposals*. 1973. Vol. 4. Issue 1. P. 88–95. **20.** Флоренский П. О разработке соглашения об охране природной среды во время вооруженных конфликтов – «Пакта Вернадского». 75 лет Пакту Рериха: материалы международной научной конференции. Москва, 2010. С. 169–170. **21.** Брайдже М.Н. Международно-правовая охрана окружающей среды в ситуациях вооруженных конфликтов: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Москва, 2014. **22.** Личенко І.О. Проблеми екологічної безпеки тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та організаційно-правові засади їхнього вирішення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 282–283. **23.** На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України / А.Б. Блага та ін.; за заг. ред. А.П. Буценка. УГСПІ. Київ: КИТ, 2017. С. 70.

References

1. Resolution of the UN General Assembly A/RES/56/4 «Observance of the International Day for Preventing the Exploitation of the Environment in War and Armed Conflict». 5 November 2001. **2.** Makarenko O. Mizhnarodno-pravove zabezpechennia zakhystu navkolyshnoho seredovyshcha pid chas zbroinykh konfliktiv. *Publichne pravo*. 2015. № 2 (18). S. 200. [ukr]. **3.** Resolution of the UN General Assembly A/RES/47/37 «Protection of the Environment in Times of Armed Conflict». 25 November 1992. R. 1–3. **4.** Resolution of the UN Security Council S/RES/540 «The Situation between Iran and Iraq». 31 October 1983. R. 7. **5.** Letter dated 5 November 2018 from the Permanent Representative of Kuwait to the United Nations addressed to the President of the Security Council. S/2018/991. R. 3. **6.** Resolution of the

United Nations Environment Assembly UNEP/EA.2/Res.15. «Protection of the Environment in Areas Affected by Armed Conflict». 27 May 2016. R.2. 7. Deklaratsiia Konferentsii OON z problem otokhuiuchoho liudynu seredovyscha 16.06.1972 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text. [ukr]. 8. Vsesvitnia khartiia pryrody vid 28.10.1982 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_453#Text. [ukr]. 9. Deklaratsiia Rio-de-Zhaneiro shchodo navkolyshnoho seredovyscha ta rozvytku vid 14.06.1992 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text. [ukr]. 10. Povestka dnia na XXI vek. Konferentsiia OON po okruzhaiushchei srede y rozvytyiu, Ryo-de-Zhaneiro, 3–14 yunია 1992 h. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21_ch39.shtml. [rus]. 11. Voienni dii na skhodi Ukrainy – tsyvilizatsiini vyklyky liudstvu / za zah. red. O. Kravchenko. Lviv: EPL, 2015. S. 11. [ukr]. 12. Dodatkovyi protokol do Zhenevskyykh konvetsii vid 12 serpnia 1949 roku, shcho stosuietsia zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroinykh konfliktiv vid 08.06.1977 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text. [ukr]. 13. Zadorozhnyi O.V., Medvedieva M.O. Mizhnarodne pravo navkolyshnoho seredovyscha: pidruchnyk dlia VNZ. Kyiv: Vydavnychiy dim «Promeni», 2010. S. 245–246. [ukr]. 14. Konvetsiia pro zaboronu viiskovoho abo budyakoho inshoho vorozhoho vykorystannia zasobiv vplyvu na navkolyshnie seredovysche vid 10.12.1976 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text. [ukr]. 15. Lukashuk Y.Y. Mezhdunarodne pravo. Osobennaia chast: ucheb. dlia studentov yuryd. fak. y vuzov. Yzd. 3-e, pererab. y dop. Moskva: Volters Kluver, 2008. S. 335. [rus]. 16. Rymyskyi statut Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu vid 17.06.1998 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text. 17. Khenkerts Zh.-M. Yssledovanye ob obychnom mezhdunarodnom humanytarnom prave: luchshe ponymat y polnee sobliudat normy prava vo vremia voozuzhennoho konfliktu. *Mezhdunarodnyi zhurnal Krasnoho Kresta*. 2005. T. 87. № 857. S. 23. [rus]. 18. Plant G. Environmental Protection and the Law of War: A «Fifth Geneva» Convention on the Protection of the Environment in Armed Conflict. London and New York: Belhaven Press, 1992. R. 54–86. 19. Falk R.A. Environmental Warfare and Ecocide – Facts, Appraisal and Proposals. *Bulletin of Peace Proposals*. 1973. Vol. 4. Issue 1. R. 88–95. 20. Florenskiy P. O razrabotke sohlasheniya ob okhrane pryrodnoi srede y vremia voozuzhennykh konfliktov – «Pakta Vernadskoh». 75 let Paktu Rerykha: materyaly mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsyy. Moskva, 2010. S. 169–170. [rus]. 21. Braidzhe M.N. Mezhdunarodno-pravoia okhrana okruzhaiushchei srede y sytuatsiyakh voozuzhennykh konfliktov: avtoref. dyss. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.10. Moskva, 2014. [rus]. 22. Lychenko I.O. Problemy ekolohichnoi bezpeky tymchasovo okupovanykh terytorii Donetskoï ta Luhanskoï oblasti ta orhanizatsiino-pravovi zasady yikhnoho vyrishennia. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Serii: Yurydychni nauky. 2016. № 845. S. 282–283. [ukr]. 23. Na mezhi vzyhyvannia: znyshchennia dovkillia pid chas zbroinoho konfliktu na skhodi Ukrainy / A.B. Blaha ta in.; za zah. red. A.P. Bushchenka. UHSPL. Kyiv: KYT, 2017. S. 70. [ukr].

Pavko Yana. Contemporary International Legal Regime For Environmental Protection During Armed Conflicts

Introduction. *The article is devoted to defining the features of the contemporary international legal regime for environmental protection during armed conflicts. It analyzes the main international treaties and acts of a recommendatory nature related to the protection of the environment from its destruction during hostilities. Based on the views of domestic and foreign scientists, the author made proposals to improve the international legal regime for environmental protection in relation to armed conflicts.*

The aim of the article. *The purpose of scientific research is to determine the features of the contemporary international legal regime for environmental protection during armed conflicts by conducting a comprehensive analysis of international treaties and acts of a recommendatory nature relevant to the protection of the environment during hostilities.*

Results. *International treaties that directly or indirectly regulate environmental issues in relation to armed conflicts can't ensure its effective protection. Of course, the international legal*

regime for the protection of the environment during hostilities requires improvement in order to preserve the environment for present and future generations. This study is especially relevant in the context of Russian military aggression against Ukraine. There is a looming threat of a ecological disaster on the temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk regions.

Conclusions. *The contemporary international legal regime for environmental protection during armed conflicts has both advantages and disadvantages. In order to ensure effective mechanisms for environmental protection during armed conflicts, it's necessary to develop and adopt an universal international treaty that would resolve all disputes in this area and establish international legal responsibility for the crime of ecocide. From our point of view, the main task for Ukraine is to bring Russia and its officials to justice for the damage caused to the environment since the beginning of the military aggression against our state and restore the affected regions with the support of European states.*

Key words: *armed conflict, international humanitarian law, international legal regime, environmental protection, civilian object.*